

NUO KOWNO IKI KAUNO

Sveiki atvykę į Kauną, kuris senuosiuose dokumentuose, žemėlapiuose ir tekstuose vadinamas Kovno ar Kowno. Šiandien Kaunas – visai kitoks nei XIX a. ar net tarpukariu. Prieš 80 metų Kaunas buvo laikinoji Lietuvos sostinė, sparčiai augantis ir besiplečiantis, ambicingas miestas. Tuomet iškilo tie pastatai, kuriais šiandien didžiuojamės kaip istorijos ir kultūros paveldu. Gatvės ir namai buvo pilni užsiėmusių, tikslu vedamų žmonių. Bet tai buvo kitoks miestas. Kitoks buvo Kauno peizažas, kitokia atmosfera, muzika, kavinės, teatrai, verslai, mokyklos, universitetai...

Daugelis aplinkybių tiek čia. Lietuvoje, tiek globaliame kontekste lėmė tai, kad tik šiandien vis drąsiau dėliojame mozaiką iš skeveldrų, likusių po II pasaulinio karo ir Holokausto. Skeveldras keliems dešimtmečiams užšaldė Sovietų okupacijos ledas, o atkūrus Nepriklausomybę kilo daug klausimų apie tai, kaip turėtume vertinti savo miesto istoriją bei jos kūrėjus ir kaip turėtume elgtis, kad kai kurie jos etapai niekuomet nebepasikartotų, o kiti būtų deramai įprasminėti ir taptų įkvėpimo šaltiniu.

IKI HOLOKAUSTO

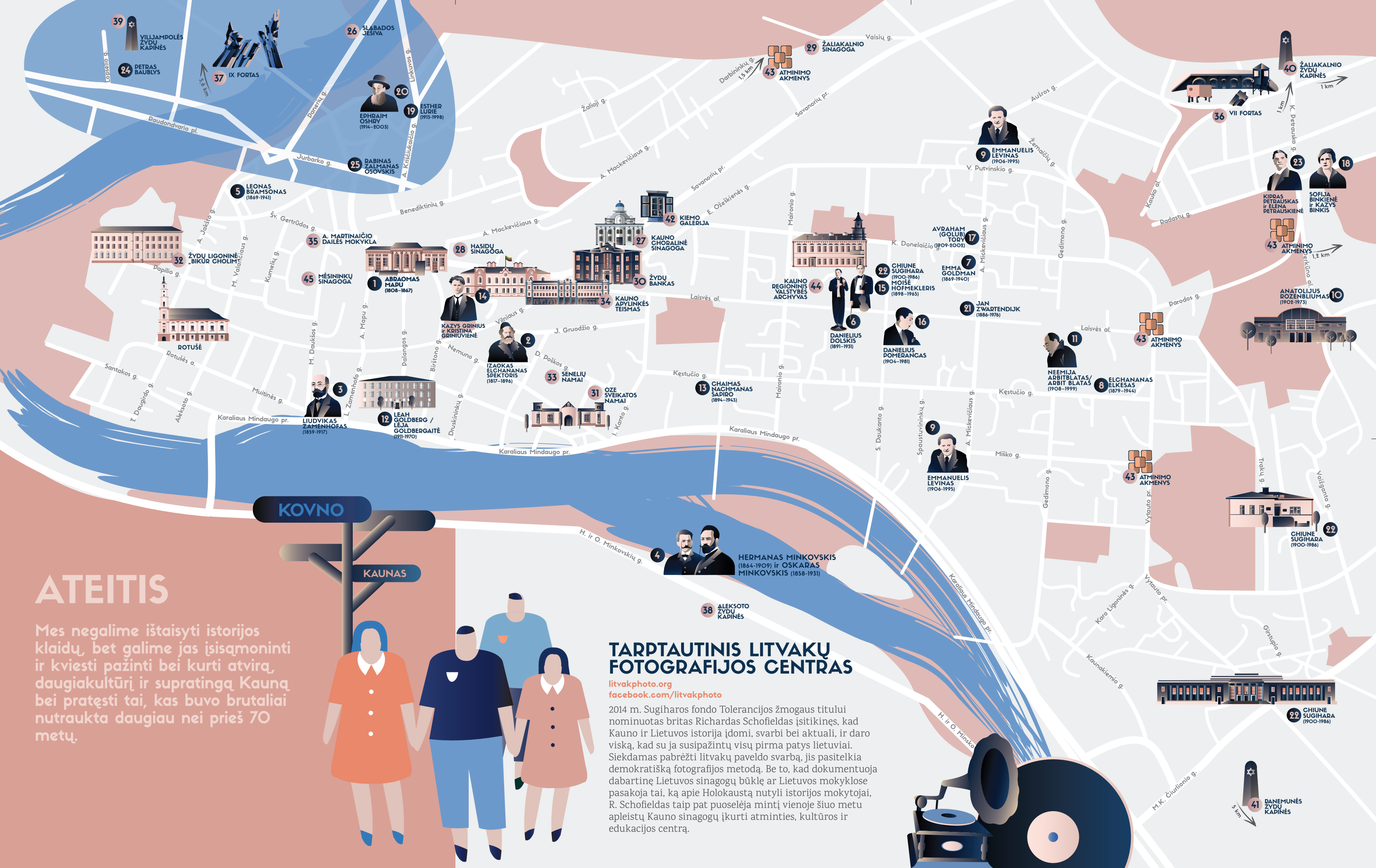
1933-aisiais Kaune gyveno apie 37 tūkst. žydų – tai beveik trečdalis miestiečių. Tarpukariu čia buvo apie 40 sinagogų ir kitų maldos namų, daug mokyklų. Kauno žydų bendruomenė aktyviai dalyvavo politiniame, kultūriniame, socialiniame miesto gyvenime – tai buvo verslininkai, gydytojai, menininkai, nekilnojamojo turto vystytojai, inžinieriai, mokytojai, siuvėjai ir daugelio kitų profesijų bei veiklų atstovai.

Daugelis šiandien į kultūros paveldo sąrašus įtrauktų Kauno pastatų buvo finansuoti ar projektuoti žydų tautybės kauniečių, jie tuose pastatuose gyveno, dirbo, juos prižiūrėjo. Pirmoji privati meno galerija Baltijos šalyse, pirmieji lietuviškos muzikos rašai, pirmasis Lietuvos olimpietis, pirmoji krepšiniui skirta sporto arena Europoje ir daug kitų inovacijų bei pasiekimų. To nebūtų buvę be žmonių ir aplinkybių, kurias pristatome „Litvakų peizaže“.

KAUNO GETAS

Kaip jau minėjome, prieš II pasaulinį karą Kaune gyveno apie 37 tūkst. žydų. Vos 3 000 išgyveno Holokaustą. 1941 m. rugpjūčio 15 d., praėjus porai mėnesių po pogromo, per kurį nužudyta beveik 3 000 žmonių, spygliuota viela aptvetoje ir getu paverstoje teritorijoje Vilijampolėje, arba Slabadoje, žydai gyveno ne vieną šimtmetį. Apie 10 tūkstančių geto kalinių 1941 m. spalio 29 d. nužudyti IX forte. 1943 m. rudenį Kauno getas paverstas koncentracijos stovykla. 1944 m. kovo 27–28 d. Kauno gete įvykdyta „vaikų akcija“, per kurią buvo sunaikinta per 1 000 vaikų ir senelių. Kauno getą likviduoti imta 1944 m. liepą – dalis žydų buvo išvežti į koncentracijos stovyklas, kiti, padegus geto namus, nušauti.

Kauno getas buvo vienas ilgiausiai veikusių Europoje, taip pat – labiausiai fotografuotas ir kitaip dokumentuotas. Per trejus metus iš jo pabėgo apie 500 kalinių. Kauno geto žydų policijos archyvai saugomi Lietuvos centriniame valstybės archyve.

ATEITIS

Mes negalime ištaisyti istorijos klaidų, bet galime jas įsisąmoninti ir kviesti pažinti bei kurti atvirą, daugiakultūrį ir supratingą Kauną bei pratęsti tai, kas buvo brutaliai nutraukta daugiau nei prieš 70 metų.

TARPTAUTINIS LITVAKŲ FOTOGRAFIJOS CENTRAS

litvakphoto.org
facebook.com/litvakphoto

2014 m. Sugiharos fondo Tolerancijos žmogaus titului nominuotas britas Richardas Schofieldas įsitikinęs, kad Kauno ir Lietuvos istorija įdomi, svarbi bei aktuali, ir daro viską, kad su ja susipažintų visų pirma patys lietuviai. Siekdamas pabrėžti litvakų paveldo svarbą, jis pasitelkia demokratišką fotografijos metodą. Be to, kad dokumentuotų dabartinę Lietuvos sinagogų būklę ar Lietuvos mokyklose pasakoja tai, ką apie Holokaustą nutyli istorijos mokytojai, R. Schofieldas taip pat puoselėja mintį vienoje šių metų apleistų Kauno sinagogų įkurti atminties, kultūros ir edukacijos centrą.

LITVAKŲ KAPINIŲ KATALOGAS „MACEVA“

litvak-cemetery.info

Ėmėsi savo jėgomis ir lėšomis tvarkyti ir fotografuoti Lietuvoje išlikusias žydų kapines bendraminčiai 2011 m. įkūrė nepelno siekiančią organizaciją MACEVA. „Manome, kad Lietuvos žydų kapinės turi būti išsaugotos, nes jos yra paskutinis turtingos Lietuvos žydų istorijos liudytojas, neatsiejama Lietuvos istorijos ir kultūros dalis. Atmintis neturi būti bevardė. Ir tai priklauso nuo jūsų“, – sako viešosios įstaigos steigėjai Aleksandras Avramenko ir Sergejus Kanovičius.

KAUNO TURIZMO INFORMACIJOS CENTRAS

VŠĮ „KAUNAS IN“

Rotušės a. 15, Kaunas
+370 616 50991
info@kaunasin.lt
visit.kaunas.lt
#kaunastic
#visitkaunas

KAUNAS Q

APIE PROJEKTĄ

„LITVAKŲ PEIZAŽAS“ NĖRA TRADICINIS ŽEMĖLAPIS. TAI – KELIŲ EPOCHŲ ATSPINDYS, DAUGIASLUOKSNĖ SCHEMA, BANDYMAS SUJUNGTI ŽMONES IR JŲ IDĖJAS, LITVAKUS IR LIETUVIUS, KITUS KAUNO GYVENTOJUS, TADA IR DABAR. TAI – ATVIRA SCHEMA, KVIEČIANČI JA PILDYTI, KOREGUOTI, NARPLIOTI IR BENDRADARBIAUTI.

SEKIAM TARPŠALINIO, ATVIRO Miesto, istorijos sluoksnių, teko susipažinti su daugybe vardų, profesijų, poelgių, datų, įvykių, fotografijų, piešinių, rastų bepročiškai idomių, kartais žiaurių, kartais šviesių faktų gausa nušėbino. Todėl šis žemėlapis – tik projekto pradžia.

ŽMONĖS

1 ABRAOMAS MAPU (1808–1867) A. Mapu g.

Slabodkoje (šiandien – Vilijampolė), tuomet Kauno priemiestyje, gimęs A. Mapu laikomas pirmuoju rašytoju, kūnsiu hebrajų kalba. Greičiausiai savo tekstus jis rašė sėdėdamas pašūrinėje ant Aleksoto kalno, o šis savo ruožtu netrukio tapo populiaria jaunų litvakų pasimatymų vieta. 1908-aisiais E. Ožekienės gatvėje atidaryta A. Mapu biblioteka per II pasaulinį karą sunaikinta. Rašytojo vardas vienai Senamiesčio gatvei suteiktas 1919-aisiais, sovietų okupacijos metais parkeistas, lentelės su užrašu „A. Mapu gatvė“ į savo vietas grįžo 1989-aisiais. Name, kuriame šiandien veikia V. Kudirkos viešosios bibliotekos Jaunimo literatūros ir muzikos skyrius. XX a. pradžioje rinkdavosi žydų labdaros socialinės pagalbos ir kultūros draugijos EZRO nariai, buvo leidžiamas laikraštis „Apžvalga“. Istoriją žymi ant fasado esanti memorialinė lenta.

2 IZAOKAS ELCHANANAS SPEKTORIS (1817–1896) Buvę žydų vaikų globos namai, J. Gruodžio g. 25

Didžią visų Rusijos imperijoje gyvenusių žydų gerbiamas rabinas Spektoris vyriausioju Kauno rabinu paskirtas 1864-aisiais. Mastytojas palaikė nuolatinius ryšius su kitais Europos rabinais, aktyviai domėjosi žydų naujaukurį padėtimi Palestinoje. Po rabino mirties jo garbei pavadinta galybė įstaigų visame pasaulyje. Kaune Izaoko Elchanano Spektoriaus vardu pavadinti našlaičių namai.

3 LIUDVIKAS ZAMENHOFAS (1859–1917) Buvusi sinagoga, dabar Šeimos santykių institutas, L. Zamenhofo g. 9

Esperanto kalbos kūrėjas gyveno įvairiose tuometės Rusijos imperijos vietose, o Kaune sutiko būsimą žmoną – Klarą Zilbernik. Jos tėvas finansavo pirmąjį esperanto vadovėlį, o gatvė, kurioje gyveno Zilbernikų šeima, tarpukariu pavadinta L. Zamenhofo vardu. Kai kurie šaltiniai teigia, kad šioje gatvėje buvusioje sinagogoje jauniejį ir susituokę. Sinagogos pastatė šiuo metu veikia privatus institutas, ekskursijų paslaugos neteikiamos.

4 HERMANAS MINKOVSKIS (1864–1909) IR OSKARAS MINKOVSKIS (1858–1931) H. ir O. Minkovskių g.

Ar žinote, kad važiuodami viena Kauno gatvių galite priartėti prie reliatyvumo teorijos? Aleksote gimęs Hermanas Minkovskis, dėstęs Albertui Einšteinui, buvo tas, kuris patikėjo studuoti idėjomis. O Hermano brolis Oskaras gilinosi į mediciną – Minkovskio premija ir šiandien teikiama daugiausia diabeto tyrinymose pasiekusiems jauniems mokslininkams. Kai kurie šaltiniai teigia, kad mokslininkų tėvas Levinas Boruchas Minkovskis (1825–1884), pirmosios gildijos pirklys, sub-sidijavo Kauno choralinės sinagogos statybą.

5 LEONAS BRAMSONAS (1869–1941) Buvęs ORT žydų technikos institutas, dabar VDU, Jonavos g. 40

Kaune gimęs aktyvus visuomenės veikėjas buvo pirmojo išrinkto Rusijos parlamento deputatu (1906–1907), vėliau tapo 1880 m. išteigto pasaulinės ORT, arba Amatų ir žemdirbystės darbo draugijos, lyderiu ir vedėju. 1922-aisiais jis įsteigė ORT skyrį JAV. Na, o iki II pasaulinio karo ORT žydų technikos institutą baigė daugiau nei 1 000 kvalifikuotų jaunulių.

6 DANIELIUS DOLSKIS (1891–1931) Skulptūra, Laisvės al.

Vilniuje gimęs dainininkas Kaune praleido vos keletą metų, čia ir mirė, išgėręs per šalto alaus ir susigėrus plaucių uždegimu. Danielius Dolskis – viena svarbiausių asmenybių Lietuvos muzikos istorijoje, nes būtent jis nusprendė pradėti dainuotų lietuviškai ir skatino naujus kūrinius lietuvių kalba. 2007-aisiais Laisvės alėjoje, prieš legendinį restoraną „Metropolis“, atidengta Danieliaus Dolskio skulptūra (aut. Rimas Kivinsas), iš-kart pamilta kauniečių ir turistų – dainininko delse dažnai galima pamatyti gėlių puokštę ar kitą smagią detalę. Taip pat galite aplankyti D. Dolskio kapą Žalialk-nalnio žydų kapinėse.

12 LEAH GOLDBERG / LĖJA GOLDBERGAITĖ (1911-1970) Svabės hebrajų gimnazija (dabar Karaliaus Mindaugo profesinio mokymo centras), Karaliaus Mindaugo pr. 11

Nors pasaulyje poetė žinoma kaip Leah Goldberg, memorialinėje lentoje ant buvusios Svabės hebrajų gimnazijos pastato (gimnazija 1927 m. įkūrė garsus pedagogas Moišė Svabė, kuris, svarbiausia, turėto-rių, vienas jų – Holokausto istorikas Dovas Levinas (1925–2016) jį vadinaama Lėja Goldbergaite. Kaunietė nuo 10-ies rašė dienoraštį, kuriame minėjo, kad tapti rašytoja yra vienintelis jos tikslas. Baigusi gimnaziją ir studijavo Kauno universitete, vėliau – Vokietijoje, o 1935-ais su mama iškūrė Tel Avive. Gyvendama Izraelyje L. Goldberg ne tik tapo viena žymiausių poetių, bet ir į hebrajų kalbą išvertė Tolstojaus, Šekspyro, Ibseno ir kitų klasikų kūrybą, taigi buvo neoficiali Europos kultūros ambasadorė.

13 CHAIMAS NACHMANAS ŠAPIRO (1894–1943) Kauno žydų realinė gimnazija, dabar J. Naujolio muzikos gimnazija, Kęstutio g. 85

Vyriausiojo Lietuvos rabino Abraomo Dubaro Šapiro (1870–1943) sūnus 1936-aisiais tapo Kauno universiteto Semitologijos katedros vadovu. Šapiro taip pat dėstė vienoje moderniausių ir didžiausių šalyje Kauno žydų realinėje gimnazijoje, kurią suprojektavo Boruchas Klingas. Tarp gimnazijos mokinių – ir menininkas Ar-bitas Blatas.

14 KAZYS GRINIUS ir KRISTINA GRINIUVIENĖ Istorinė LR Prezidentūra, Vilniaus g. 33

Trečiasis ir paskutinis demokratiškai išrinktas pirmo-sios Lietuvos Respublikos prezidentas iš viešojo gyvenimo paštraukė valdžią perėmus Antanui Smetonai. K. Grinius griežtai atsiskakė laboratorui su naciais. Savo namuose Grinių šeima siėpė Kauno geto partizanų or-ganizacijos atstovą Dmitrijų Gelperną. 1944 m. sovie-tams antrąkart okupavus Lietuvą Griniai paštraukė į Vakarus.

Daugiau apie Kazį Grinį ir pirmąją Lietuvos Respu-bliką sužinosite Istorinėje LR Prezidentūroje. Įdomu, kad pastato statybą XIX a. viduryje finansavo pirklys Solomonas Feinbergas. Čia caro metais dirbo Kauno gubernijos valdžia.

15 MOIŠĖ HOFMEKLERIS (1898–1965) Restoranas „Metropolis“, dabar „Charlie Pizza“, Laisvės al. 68

Iš okupuoto Vilniaus į laikinąją sostinę persikraučius itin muzikaliai Hofmeklerių šeimynai, vienas brolių – Moišė – netrukio tapti „Metropolio“ restorano orkes-tro vadovu. Su šiuo irkestru pasirodė tokie vokalistai kaip Danielius Dolskis ir Antanas Šabanavičius, o koncertus i restorana neilpdavusiems transliuodavo 1926-aisiais Kaune įkurtas radiofonas.

Iš Kauno geto, kuriame subūrė 40-ies muzikantų or-kestrą, M. Hofmekleris perkeltas į Dachau koncentraci-jos stovyklą. Po karo muzikantas gyveno Izraelyje, čia taip pat vadovavo orkestrui, vėliau persikėlė į Mün-cheną.

16 DANIELIUS POMERANCAS (1904–1981) „Konrado“ kavinė, dabar „Vero Café“, Laisvės al. 51

Berlyno konservatorijoje studijavusio smuikininko Danieliaus Pomeranco vadovaujamas džiaz orkestras buvo „kaščiausias“ mažosios tarpukario Kauno scenos ansamblis. Dažniausiai orkestras grodavo bohemos numylėtoje „Konrado“ (pavadinta pagal jos steigėjus Leonidą ir Maksą Konradas) kavinėje. Britų kompanija „Columbia“ išleido net 11 orkestro šelako plokštelių! Įkalintas Kauno gete D. Pomerancas su M. Hofmekle-riu ir kitais muzikantais įkūrė geto orkestrą. Pome-ranco dukra Daną iš geto išgelbėjo dainininko Kipro Petrausko šeima. Vėliau D. Pomerancas buvo perkeltas į Dachau, po karo grįžo į Kauną ir vėl grojo „Konrade“, tuomet jau pervadintame į „Tulpę“, galiausiai emigra-vo į Kanadą.

17 AVRAHAM (GOLUB) TORY (1909-2002) Kauno universitetas (dabar Kauno technologijos universitetas), A. Mickevičiaus g. 39

Lazdijuose gimęs kaip Avrahamas Golubas, prieš įgy-damas teisininko diplomą Kauno universitete, jau buvo spėjęs pagyventi JAV. Kalėdamas Kauno gete jis dirbo Seninių tarybos sekretoriumi ir visus gete ma-tytus nusikaltimus bei jų vykdytojus kruopščiai užra-šinėjo į dienoraščius. Su būsimą žmona Prina Shein-zon pabėgęs iš geto savo paslėptus rankraščius A. Tory iškase jau po karo.

Kaip liudytojas dalyvavęs ne vieno nacių nusikaltė-lio teisme. 1988-aisiais jis išleido knygą „Kauno getas: diena po dienos“ („Surviving the Holocaust: The Kovno Ghetto Diary“). Teisininko dienoraščiai išversti į kitas kalbas, taip pat tapo dokumentinio filmo pagrindu.

18 SOFIJA BINKIENĖ ir KAZYS BINKIS Vydūno al. 45

Sofija Binkienė (1902–1984) buvo vertėja ir žurnalistė, kartu talkino savo vyru rašytojui Kaziiui Binkiui. Per II pasaulinį karą jų butas slapčia buvo vadinamas „Žydų viešbutiu“ – čia apsisėjo ne vienas nuo Holokausto slypėjis ir bėgęs asmuo. Taip pat humanistiškai elgits S. Binkienė skatino savo pažįstamus bei Kauno elito atstovus. 1967-aisiais moteris tapo viena pirmųjų lietuvių, kurie buvo pripažinti Pasaulio tautų teisuoi-lais. Taip paties metais ji publikavo savo surinktus Holokaustą išgyvenusių žmonių prisiminimus, pava-dintus „Ir be ginklo kariai“.

19 ESTHER LURIE (1913-1998) Kauno geto vartų memorialas, Linkuvos g. / A. Kriščiukaičio g.

Liepojoje gimusi dailininkė 1934-aisiais emigravo į Palestiną, o į Baltijos šalį grįžo pristatytai savo kūry-bos. Prasidėjus II pasauliniam karui Lietuvoje buvusi E. Lurie pateko į Kauno getą, vėliau – į Štuthofo kon-centracijos stovyklą. Kartu ji išsivėrė ir gete sukurtus piešinius. Vienamės iš daugybės jų pavaizduoti Kauno geto vartai, prie kurių po karo atidengtas paminklinis akmuo. 1945-ųjų liepą menininkė grįžo į Izraelį.

20 EPHRAIM OSHRY (1914–2003) Kauno geto vartų memorialas, Linkuvos g. / A. Kriščiukaičio g.

Efraimas Ošris – vienas nedaugelio Europos rabinų, išgyvenusių Holokaustą. Kalėdamas Kauno gete jis rašė dienoraštį, kurį, kaip ir Avrahamas Tory, paslėpė ir taip išsaugoj. Sovietams okupavus Kauną ir įsijauvusius getą, rabinas su žmona Frieda Greenzwieg iškeliavo į Romą, joje įkūrė šeivą našlaičiams, vėliau ją perkraustė į Kanadą. Dar po kiek laiko Efraimas Oš-ris tapo rabinu ir įkūrė šeivą Niujorke. 1959 m. knygos „Annihilation of Lithuanian Jewry. Responsa from the Holocaust“ pavaldiu išleido gete rašytus dienoraščius ir apmąstymus.

21 JAN ZWARTEDIJK (1886-1976) Nyderlandų konsulas (dabar mišrios paskirties pastatas), Laisvės al. 42

Žemėlapyje nurodytame pastate Nyderlandų konsula-tas veikė iki 1928 m., o mūsų ir viso pasaulio herojus Janas Zwartedijsas, kompanijos „Philips“ atstovybės Kaune direktorius, garbės konsulu tapo tik 1940 m. ir kabinėtą atidare kitame name Laisvės alejeje. Šis di-vyvis, kurį daugelis pažinojo tiesiog kaip „Mr. Philips Radio“, nuo Holokausto bėgusiems žydams išdavė per 2 400 vizų į Nyderlandų užjūrio teritorijas – Kiurasao ir Surinamo salas. Kadangi į jas nukelėitai buvo galima tik su tarpinėmis stotelėmis, olandas kreipėsi į japoni-šus konsulą Chiune Sugihara su pasiūlymu žmonėms išduoti ir tranzitines šios šalies visas (apie Sugiharą skaitykite žemiau). Vėliau J. Zwartedijsas grįžo į Ny-derlandus ir iki savo mirties 1976 m. gyveno Eindhove-ne. Jam suteiktas Pasaulio tautų teisuolio titulas.

22 CHIUNE SUGIHARA (1900-1986) Sugiharos namai, Vaizganto g. 30 Viešbutis „Metropolis“, S. Daukanto g. 21 Kauno geležinkelio stotis, M. K. Čiurlionio g. 16

Nėra tikslių įrodymų, ar aukščiau aprašytas Nyderlan-dų konsulas J. Zwartedijsas ir 1939 m. iš Helsinkio į Kauną atvykęs Sugihara buvo susitikę. Vienu ar kitu būdu, prasidėję II pasauliniam karui, diplomatai suderino savo veiksmus. Vadinamąsias gynybės visas, arba leidimus tranzitui keliauti į Japoniją, būtinus, kad galotų vizos į Kiurasao ir Surinamą, pradėjo išdavinėti ir Japonijos konsulatas.

Japonijos konsulate, veikusiame 1939 m. pastatytoje modernioje švietimo ministro Juozo Tonkūno viloje, diplomatas pasirašė galybę tranzito vizų, išgelbėjusių tūkstančius žydų gynybių. Nuo 2000 m. vila žinoma kaip Sugiharos namai, nedidelis, bet ypą turinigas muziejus, kurį per metus aplanko keliolika tūkstančių turistų iš Japonijos ir kitų šalių. Čia veikia ir fondas „Diplomatai už gynybę“.

1940 m. rugėję uždarius Japonijos konsulatą, prieš išvykdamas į užsienį Chiune Sugihara su šeima ap-sistojo ir visas toliu išdavė į – tarpukariu itin populiariaime viešbutyje „Metropolis“. 2015 m. rugėjį ant viešbučio fasado atidengta memorialinė lenta. Dar viena memorialinė lenta tuo pat metu atiden-g-ta Kauno geležinkelio stotyje, nors senasis jos pastatas per karą buvo suprogrindintas. Iš šios stoties traukiniai įvykė Chiune Sugihara. Paskutines visas žydams iš dalijo tiesiog per kupę langą. Po karo grįęs į Japoniją, herojus atstaiatydino iš diplomatinio korpuso. Sugih-a-ra mirė 1986 m. Kamakuros mieste.

23 KIPRAS PETRAUSKAS ir ELENA PETRAUSKIENĖ M. ir K. Petrauskų lietuvių muzikos muziejus, K. Petrausko g. 31

Operos dainininkas K. Petrauskas buvo beprotiškai populiarus tarpukariu Kaune – jo vardą gavė, kurioje tenoras gyveno, pavadinta dar jam gyvam esant. 1942 m. pavasari dainininkas ir jo žmona Elena priglaudė iš Kauno geto išgelbėtą Danieliaus Pomeranco, žymaus smuikininko ir orkestro vadovo, dukterį, kuriai tuo metu buvo vos 6 mėnesiai. 1947-aisiais Dana Pomeran-caitė susitiko su savo šeima, vėliau ji irgi tapo smuikni-ke. 1999-aisiais Kipras Petrauskas ir Elena Petraus-kienė pripažinti Pasaulio tautų teisuoliais.

Lazdijuose gimęs kaip Avrahamas Golubas, prieš įgy-damas teisininko diplomą Kauno universitete, jau buvo spėjęs pagyventi JAV. Kalėdamas Kauno gete jis dirbo Seninių tarybos sekretoriumi ir visus gete ma-tytus nusikaltimus bei jų vykdytojus kruopščiai užra-šinėjo į dienoraščius. Su būsimą žmona Prina Shein-zon pabėgęs iš geto savo paslėptus rankraščius A. Tory iškase jau po karo.

Kaip liudytojas dalyvavęs ne vieno nacių nusikaltė-lio teisme. 1988-aisiais jis išleido knygą „Kauno getas: diena po dienos“ („Surviving the Holocaust: The Kovno Ghetto Diary“). Teisininko dienoraščiai išversti į kitas kalbas, taip pat tapo dokumentinio filmo pagrindu.

25 RABINAS ZALMANAS OSOVSKIS Jurbarko g.

Netoli viešojo transporto stotelės Jurbarko gatvėje st-ovi nedidelis namelis, kuriame tarpukariu gyveno jau-nimo itin mėgtas Slabodkos rabinas Zalmanas Osov-skis. 1941 m. birželio 26-ąją, per Vilijampolės pogromą, Algirdo Klimaičio vadovaujama gauja įsiveržė į rabino būstą, nujoję jam galvą ir išstatę jį lange.

OBJEKTAI

26 SLABADOS JEŠIVA Panerių g. 51

Ši dvasinė judaizmo mokykla buvo viena didžiausių ir žymiausių Europoje. 1882 m. ją įkūrė rabinas Cvi Lev-tanas, o dar labiau išgarsino vėliau iš Vilniaus naujos judaizmo krypties – musar (moralė) – skleisti atvykęs rabinas Izraelis Salanteris. 1897 m. įešiva skilo į musar pasekėjų „Kneset-Israel“ („Izraelio susirinkimas“) ir ra-bino Spektoriaus įkvėptų šios oponentų „Kneset Beit Yitzchak“.

Amžių sandūroje čia mokėsi apie 300 būsimų rabinų, tarpukariu įešiva tapo regiono centru. 1934 m. pradetas statyti naujas įešivos pastatas Panerių g., tačiau dar iki oficialaus atidarymo 1940 m. jis buvo nacionalizuotas, sovietmečiu čia veikė gamykla. 1945 m. Slabados įešiva atkurta Bnei Brake, Izraelyje.

27 KAUNO CHORALINĖ SINAGOGA E. Ožekienės g. 13

Iki II pasaulinio karo Kaune buvo beveik keturiuos de-simtys žydų maldos namų. Pirmoji šaltinioose užfik-suota sinagoga nugriauta 1716 m., netrukus atstatyta. 1872 m. baigta baroko elementų turinti choralinė sin-a-goga šiuo metu vienintelė veikianči; jos statybas finan-savo Levinas Boruchas Minkovskis, pirmosios gildijos pirklys. Sinagogos, kuria rūpinasi Kauno žydų religinė bendruomenė, teritorijoje galite aplankyti memora-li-ą, skirtą 50-tiesi tūkstančių per Holokaustą nužudytų litvakų vaikų, antrame pastato aukšte – rabinų por-tretų ekspoziciją.

28 HASIDŲ SINAGOGA Gimnazijos g. 6

Apie 1880-uosius pastatytoje sinagogoje pokariu įsikūrė menininkai, ilgus metus čia veikė Vilniaus dailės aka-demijos Kauno fakulteto skulptūros dirbtuvės. Dabar patalpos Akademiųj neberekalingos, neprižiūrimos, tad jų būklė tik prastėja.

29 ŽALIAKALNIO SINAGOGA Vaisių g. 30

1858 m. siauroje Žaliakalnio gatvelėje įsikilo medinė sinagoga, vėliau ji perstatyta. Prieš keletą metų čia įsi-kūrė fotostudija.

30 ŽYDŲ BANKAS Dabar: Kauno Tado Ivanausko zoologijos muziejus, Laisvės al. 106 / Ožekienės g.

Tarpukariu tai buvo vienas gražiausių Laisvės alė-os pastatų, kurio prekybos pašažas nuolat knibždėjo žmonių. Banko (architektai Grigorijus Mazelis ir Mikas Grodenskis) fasadas ir pašažas buvo suniokoti per sovietų okupaciją, bet užsukus į Zoologijos muziejų tarpukario elementų atrasti galima. Pavzdžiui, roplių sekcijoje puikiai matyti buvusios klientų aptarnavi-mo salės motyvai. Iš E. Ožekienės gatvės gerai matyti galinė buvusio banko siena, kurioje įrašyti statybos metai – 1924.

31 OZE SVEIKATOS NAMAI Dabar: Kauno sporto medicinos centras D. Poškos g. 1

Vienas iš daugelio žydų bendruomeniškumo ir atidu-mo vieni kitiems pavyzdžių – sveikatos apsaugos drau-gija OZE. Kaune draugija veikė išpūdingame moderniz-mo ir art deco pavyzdyje D. Poškos gatvėje, vertingai papildžiusiame Kauno architektūros žemėlapy.

37 IX FORTAS Žemaičių pl. 73

I pasaulinio karo metais beveik nepažeistas Kauno tvirtovės IX fortas nuo 1924-ųjų naudojtas kaip kalė-jimas. Per Pirmąją Sovietų okupaciją čia, prieš per-kėlimą į lagerius, buvo kalinami politiniai kaliniai. Lietuva okupavus nacistinei Vokietijai, IX fortas tapo masinių žudynių vieta. Skaičiuojama, kad čia naciai ir vietiniai jų kolaborantai nužudė bent 30 tūkst. žmo-nių, daugelis jų – iš Kauno geto perkelti žydai.

1958-aisiais čia įsteigtas muziejus. 1964 m. forte terito-rijoje išliko 32 m aukščio memorialas fašizmo aukoms atminti. Šio autoriai – skulptorius Alfonsas Ambra-zionas bei architektai Gediminas Baravykas ir Vytau-tas Vilius.

38 ALEKSOTO ŽYDŲ KAPINĖS H. ir O. Minkovskių g.

Slaurame žemės lopinėlyje tarp Aleksoto šlaito ir bendrovės „Kauno grandis“ įrengtos įspūstas kapi-nės – vienintelės šiuo metu veikiančios žydų kapinės Kaune. Į jas perkelta dalis palaikų iš Vilijampolės geto kapinių.

39 VILIJAMPOLĖS ŽYDŲ KAPINĖS Kalnų g.

Tai pirmosios Kaune žydų kapinės, įsteigtos dar XVI a., o XX a. viduryje tapusios geto kapinėmis. Sovietų oku-pacijos metais jos buvo sunaikintos, dalis kapų – per-kelti į Aleksotą. Vis dėlto ir dabar šiaurinėje buvusių kapinių teritorijos dalyje, ant kalvos, galima aplankyti išlikusius antkapius.

40 ŽALIAKALNIO ŽYDŲ KAPINĖS Radvilėnų pl.

1861-aisiais įsteigtos kapinės netoli Ažuolyno – di-džiausios ir svarbiausios Kaune. Čia išliki dainininko Danieliaus Dolskio, tapytojo Jakovo Mesenblumo ir daugelio kitų išlikusių žydų tautybės asmenų palaikai. Daugeli metų kapinės nesulaukė jokio didesnio dėme-sio iš miestiečių ar Kauno valdžios, jų būklė kasmet prastėjo. 2015-aisiais prasidėjo kapinių tvarkymo ir dokumentavimo darbai, kuriuos vykdė tarpautinė savanorių komanda.

41 PANEMUNĖS ŽYDŲ KAPINĖS Vaidoto g.

„Kurortiniame“ miesto rajone Panemunėje esančios neveikiančios kapinės įsteigtos 1710-aisiais. Šiandien aplankyti galima tik tris antkapius, visi kiti tūno po žeme.

42 KIEMO GALERIJA E. Ožekienės g. 21

Iš emigracijos į Lietuvą grįžęs ir viename Kauno cen-tro namų įsikūrus Vytenis Jankas stebėjai, kad jo kai-mynų, atrodo, niekas nesieja. Pasikąpstęs po kiemo istoriją ir atrades čia anksčiau gyvenusių žydų šeimų fotografijų, jas jis perkėlė ant kiemo sienų. Taip gimė galerija po atviru dangumi veikianči visą parą. Kaimy-nų bendruomenė šiame kieme itin artima!

43 ATMINIMO AKMENYS Laisvės al. 3, Miško g. 1, Darbininkų g. 15, Vydūno al. 67

Atminimo akmenų (vok. stolpersteine) idėjos au-torius vokiečiai menininkas Gunteris Demnigas, visoje Europoje jau paklojęs per 50 tūkst. Holokausto aukoms atminti skirtų simbolių. Kaune jie žymi vie-tą, kur treniravosi pirmasis Lietuvos olimpietis Isakas Anolikas, tapytojų Cernės Percikovičutės ir Jakovo Lipšco namus ir studiją, taip pat – gydytoją Vladimirą Lazersono ir jo žmonos Reginos namus.

44 KAUNO REGIONINIS VALSTYBĖS ARCHYVAS Maironio g. 28B

Į šį archyvą reikėtų kreiptis, jei ieškote sovietų nu-savinto Kauno gyventojų turto dokumentų. Archyvo pastatas modernus, šiuolaikinis, bet įdomu tai, kad jis pastatytas ant buvusios sinagogos rūsių. Ši sinagoga sovietų okupacijos metais uždaryta nusprendus, kad miestiečių poreikiams pakaks vienos – choralinės si-nagogos.

45 MĖSININKŲ SINAGOGA M. Daukšos g. 27

XIX a. pastatyta sinagoga sovietų okupacijos metais nusavinta. Vėliau čia įsikūrė Vilniaus dailės akademi-jos Kauno fakulteto keramikos ir tekstilės dirbtuvės.

